

TUSSCHEN DE KEERKRINGEN.

~~~~~
SCHETSEN

UIT HET

DIEREN- EN PLANTENRIJK,

DOOR

Dr. G. HARTWIG,

Schrijver van „De zee en hare wonderen” en „het hooge Noorden.”

VERTAALD DOOR

Dr. J. J. HUPSCHER,

O.-I. Ambtenaar.

ARNHEM,

H. A. TJEENK WILLINK.

—
1862.

ELFDE HOOFDSTUK.

DE NEUSHOORN. DE TAPIR. DE PECARI.

Waar de neushoorn voorkomt. — De witte en zwarte Afrikaansche neushoorn. — Verschillend voedsel en inborst. — De rhinocerosvogel. — Moederliefde. — Jagt op den neushoorn. — De Aziatische neushoorn. — De neushoorn op Java. — De zelfmoordenaar tegen zijn wil. — De Amerikaansche en Aziatische tapir. — De phacochoeren, navelzwijnen en capybaras.

De rhinoceros komt ongeveer op hetzelfde terrein voor als de olifant; doch ook op Java, waar de laatste ontbreekt. Ofschoon niet zoo bloeddorstig als de roofdieren, is hij toch wild en woest, het evenbeeld van het varken in het groot, zonder intelligentie, zonder gevoel, zonder leerzaamheid, en evenaart hij den olifant bijna in grootte en kracht, zoo moet hij in verstandelijke ontwikkeling verre voor dezen onderdoen, die met zijne verstandige, goedige oogen zich de welwillendheid van den mensch verworven heeft; het is bijna als of een aan den mensch verwant wezen in dien kolossalen diervorm verborgen is, terwijl de rhinoceros daarentegen de ruwe dierlijke kracht vertegenwoordigt, — een goede schilddrager is voor het wapen van een despoot.

Volgens ANDERSON (Lake Ngami) zijn er in Afrika vier soorten — twee licht, twee donker gekleurd, alle voorzien van

twee hoorns; de meer donkere, ook zwarte genoemd, zijn: de borelo der Beetsjuanen en de keitloa, de laatste grooter, langer van hals en met bijna even groote hoorns. Bij beide soorten buigt zich de bovenlip over de onderlip, en kan zich daarbij verlengen, zoodat het dier er de takken mede omvat en afbreekt. Beide soorten zijn boosaardig en na den buffel de gevaarlijkste wilde dieren in Zuid-Afrika.

De licht gekleurde of zoogenaamde witte rhinocerossen zijn de monoho (*Rhinoceros simus*) en de kobaaba (*R. Oswellii*), die zeldzamer en meer in het binnenland voorkomt, en zich onderscheidt door zijn eene el langen hoorn. Ofschoon zwarte en witte neushoornen tot ééne familie behooren, hebben zij eene geheel verschillende levenswijze; het voedsel van de eerste bestaat uit wortels van verscheidene struiken, die zij met den sterken hoorn uittrekken, en jonge takjes van de doornachtige acacias, terwijl de witte niets dan gras vreten. Het komt welligt door het zachtere saprijker voedsel, dat deze zachter van karakter zijn en slechts zelden den mensch aanvallen. Zelfs in de kwaliteit van het vleesch is het onderscheid merkbaar, want terwijl dat van de zwarte, die meest van dorre struiken leven, scherp en bitter van smaak is en daarbij mager en taai, is dat van de witte welsmakend en vet, een lekkere heet voor negers en blanken. De neushoorn is plomp en massief, zijn dikke ligchaam hangt bijna op den grond, zijne beenen zijn kort en krachtig als pilaren, met drie teenen aan elken voet, de merkwaardige vierkante kop heeft lange opstaande ooren en belagchelijk kleine oogen.

De huid is, met uitzondering van eenige borstels, aan het einde van den staart en aan de punt der ooren naakt, en bij de Afrikaansche rhinocerossen tamelijk glad, bij de Aziatische zeer ruw en geplooid, zoodat met het oog op dit alles het dier het niet kwalijk nemen kan, als men het de leelijk-

heid in persoon noemt; de Afrikaansche is van kop tot staart 5 Ned. ellen lang, en zijn omvang 4 Ned. ellen, bij een gewigt van 2—2500 Ned. pond, maar in weerwil van deze zwaarte en schijnbare plomphheid, kan hij, als hij vervolgd wordt, zich pijlsnel bewegen. Hij zoekt dan zijne toevlugt in de struiken en dringt er met alle kracht in, het doode of drooge hout maait hij, als de zeissen het gras, met geweld weg, en het valt links en regts, alsof er een kanonskogel doorgegaan was, terwijl de meer buigzame groene en jonge takken voor zijn gewigt en snelle vaart buigen, en is hij er voorbij, weer hun vorigen stand innemen, waardoor de onvoorzigtige jager in zijn ijver niet zelden met zijn paard weggeveegd en tegen de boomstammen geslingerd wordt.

Hij is scherp van gehoor en fijn van reuk, luistert steeds naar alle geluiden in de wildernis, en bemerkt reeds uit de verte den mensch; zijn gezigt is echter zwak, én door zijn hoorn is het gezigtveld niet groot, daarom kan de jager, als hij boven den wind gaat, hem onbemerkt tot op weinige schreden naderen.

Als een tegenwigt voor zijn zwak gezigt is dikwerf een vogel (*Buphaga africana*) met den neushoorn te zamen; deze schijnt zoo aan hem gehecht, als de hond aan den mensch, en maakt door zijn geschreeuw het slecht ziende dier op naderend gevaar opmerkzaam. De Beetsjuanen noemen hem kala, en willen zij hunne afhankelijkheid van iemand uitdrukken, dan spreken zij hem met den fraaijen titel rhinoceros aan, even alsof zij de dienstvaardige vogels waren. LIVINGSTONE zag in Angola eene soort van deze buphaga met een snavel als een tang, en klaauwen scherp als naalden, waarmede hij zich aan het oor van het dier hangt om insecten er uit te krijgen, zonder dat dit het gevoel in de ooren van den neushoorn aandoet, zoodat deze vriendschap, als zoovele andere, toch zijn grond in

eigenbelang schijnt te hebben. De Afrikaansche buffels hebben, in het voorbijgaan gezegd, hun beschermgeest in den *Textor erythrorynchus* (SCOTT). Als zij rustig grazen, springt de vogel in het gras rond, of zit op den rug van zijn vriend om er insecten af te halen; is er gevaar, dan springt hij te voorschijn, de buffel heft den kop op, om te zien wat zijn vriend tot plotselinge vlugt aanzet, en wordt daardoor niet zelden op den aansluipenden leeuw of nog meer gevreesden jager opmerkzaam gemaakt.

De zwarte rhinocerossen zijn zeer zwaarmoedig en niet vrolijk, en geraken soms zonder billijke oorzaak in schrikkelijke woede. Ziet men den rhinoceros in de wilde streken, waar hij te huis hoort, de struiken etende of langzaam door de savannen gaande, zoo zou men hem voor het domste en goedigste dier der wereld houden, en toch, als hij door harts-togt opgewonden is, dan is er niets meer vrees inboezemend op de aarde. Alle dieren der wildernis vreezen voor het reusachtig monster, de leeuw gaat hem uit den weg en zelfs de olifant trekt zich voor hem terug.

Vreemd verschijnsel! Dit onbehouden en wilde wezen onderscheidt zich door zijne moederliefde en overlaadt zijn jong met liefkozingen; dit bewijst hem ook wederkeerig de teederste gehechtheid; sterft de moeder, zoo blijft het jong twee volle dagen bij het lijk, als een treurig beeld van lijden; dit feit is dikwijls door Europesche jagers bevestigd, en ook ANDERSON zag het meermalen.

Ofschoon niet tot de eigenlijke zoogenaamde gezellige dieren behorende, en meestal alleen of paarswijze omzwervende, ziet men toch soms een dozijn te zamen weiden.

Bij den rhinoceros, even als bij vele andere dieren der verzengde luchtstreek, komt er na zonsondergang ook meer leven, dan ijlt hij naar de poelen, waar hij zich vrolijk in het slik

wentelt, om de huid door een pleister van leem voor de aanvallen der steekvliegen te behoeden, of hij wrijft zich ook wel, om van het lastige jeuken ontslagen te worden, tegen een boomstam, en geeft daarbij zijn welbehagen door een luid gegrom te kennen; des nachts gaat hij door de streek rond, maar kort na zonsopgang zoekt hij rust en schaduw tegen de zon onder eene mimosa, of eene uitstekende rots, waar hij over dag of staande of liggende slaapt; uit de verte zou men hem dan gemakkelijk voor een rotsblok houden.

Men jaagt den neushoorn om zijne vleezige huid en zijn hoorns; de laatste kan men fraai polijsten, en aan de Kaap worden zij voor anderhalf maal den prijs van gewoon ivoor verkocht; de Oostersche vorsten maken er bekers van, dewijl deze door het troebel worden van het vocht, het aanwezig zijn van vergif zouden aangeven. Menschenliefde en regtvaardigheid jegens iedereen zouden voor die heeren beter middel zijn, om zonder vrees te kunnen leven, dan deze gewaande eigenschap.

De jagt op den neushoorn heeft op verschillende wijzen plaats; of men bekruipt het dier boven den wind en doodt het met een goed gemikten kogel, of wel men schiet er op, van achter een scherm, dat men aan den oever van de rivier opslaat, waar het des nachts soms komt om te baden of te drinken. ANDERSON schoot er zoo eenige honderden. Soms maakt men ook met takken bedekte vallen; zelden jaagt men het te paard.

Men heeft zeer verkeerde begrippen over het harde der rhinoceros-huid, het is volstrekt onwaar, dat het vel der Afrikaansche soorten ondoordringbaar voor een looden kogel is, want zelfs werpspiesen dringen eenige voeten in zijn ligchaam en de Sjangallas, een volkstam uit Abyssinië, snijden de huid, nadat ze het dier gedood hebben, met de slechtste messen ter wereld in stukken. Wel moet men, om

zeker te treffen, niet verder dan op 30 of 40 pas schieten en eene dubbele lading kruid op het geweer doen; de plaats, waar men hem het beste treft, is dicht achter het schouderblad. Een schot door de long doodt dadelijk, terwijl men, wegens de dikte der schedelbeenderen en huid, de plaatsing der hoorns en de kleinheid der hersenen, deze laatste slechts moeilijk treft.

Het zij hier vermeld, dat de hersenen van een rhinoceros, door SPARMANN gedood, $1\frac{1}{2}$ palm lang, 1 palm hoog waren, en een eironden vorm hadden. In verhouding tot de lichaamsmassa zijn onze hersenen meer dan 300 maal grooter dan die van den rhinoceros. Men begrijpt hieruit, dat het dier juist niet aan overmaat van verstandelijke ontwikkeling lijdt.

Hoe zwaar het dier ook verwond zij, bloedt het toch zelden uitwendig, daar de dikke, elastieke en ruime huid de wondopening bijna dadelijk sluit; opmerkenswaard is het, dat een door een doodelijken kogel getroffen rhinoceros, niet op zijde valt, maar meestal op de kniën, en in deze houding sterft.

Het aantal der rhinocerossen is zeer verminderd door de Europeesche jagers. HARRIS, die er eens 22 bijeen zag, doodde er opvolgend vier van, OSSWELL en VARDEN doodden in een jaar er 89 en ANDERSON, de Zweedsche Nimrod, zegt, dat hij alleen er meer dan 100 velde.

Het baart daarom geene verwondering, dat de rhinoceros, die vroeger tot aan de Kaap de Goede Hoop voorkwam, nu naar het zuiden, zelden verder dan tot den 23ten breedte-grad voorkomt; zoowel voor hem als voor het rivierpaard zijn de nasporingen van LIVINGSTONE aan de Zambese een slecht voorteeiken.

De eenhoornige Aziatische rhinoceros was den ouden reeds bekend, en verscheen menigmaal in de dieren gevechten der Romeinen, en een door Koning EMANUËL van Portugal in 1513 uit Indië ontvangene en aan den Paus geschonkene had

de eer, door ALBRECHT DURER in eene houtsnede afgebeeld te worden; sedert zijn vooral uit Azië meermalen rhinocerossen naar Europa gevoerd. Zoo zag ik voor 5 jaar een pracht-exemplaar in den zoölogischen tuin van Regentspark, die statig en langzaam en zoo te vreden achter de ijzeren stangen van zijn hok wandelde, alsof hij nog steeds in vrijheid aan de oevers der Irrawaddi of Menam rondliep; wel is waar, het was dien dag zoo warm, dat het dier wel denken kon in de schemering van zijn vaderland te zijn.

Behalve de eenhoornige soorten, die het vaste land, Java en Borneo, bewonen, is er op Sumatra eene soort met twee hoorns, door de dikke huidplooijen en mindere grootte onderscheiden van de Afrikaansche soorten. Men zegt, dat er eene soort zonder hoorns en eene andere met drie hoorns is. Niets bewijst beter, welke groote vraagstukken de dierkunde nog op te lossen heeft, en welke zwarigheden haar in de heete streken in den weg staan, dan het feit, dat men nog niet eens alle soorten van zulke groote viervoetige dieren kent. Op Java komt de rhinoceros menigvuldig in de laag gelegene graswildernissen voor, maar zijn eigenaardig paradijs zijn de hooger gelegene oerbosschen, waar zoovele kleine meeren, moerassen en bronnen verstrooid liggen, wier oevers met hoog gras begroeid zijn; verder vindt men in het woud hier en daar drooge weiden, en zelfs diep in de bosschen komen meer grassoorten voor dan op het lage land, en ze worden talrijker, naarmate men meer boven de oppervlakte der zee komt. In deze streken, waar men zelden den mensch hoort, vindt de rhinoceros al wat tot zijn voedsel en zijn genoegen noodig is. Zelden ontwaart de reiziger het schuwe dier, doch soms, als men door de ongebaandste wildernissen trekt, wil het toeval, dat men stieren of neushoorns verpast aan den zoom van een moeras, of als tamme buffels

grazende in een slijkpoel liggende. Is het voorkomen van den rhinoceros, met zijn dikke ligchaam en geplooid en gevouwen huid, plomp en onbehagelijk, den stier, — die bijna even groot, maar veel slanker gebouwd is en eene zwarte huid met witte pooten heeft, kan men geene wilde schoonheid ontzeggen, als hij, door het gezigt van den reiziger verrast, opspringt en snuivend het woud invliedt. Er heerschen ook daar nog groote dwaalbegrippen omtrent het harde der rhinoceros-huid.

Zelfs over tienduizend voet hooge bergtoppen loopen de gootvormig uitgelopen rhinoceros-paden en harde rotsen zijn op deze wijze geheel uitgeholden gelijk gemaakt; wel een sprekend bewijs, dat die wegen zeer lang gebruikt zijn. Niet zelden worden ze tot verderf van den neushoorn gebruikt. De Javanen steken namelijk op de steile plaatsen, waar het dier, om te klimmen of af te dalen, zijn ligchaam uitstrekken moet, zoodat de buik bijna op den grond sleept, sikkelvormige messen in den grond, die ze met mos en kleine takjes bedekken, waaraan de zelfmoordenaar tegen wil en dank zich den buik openrijt; zoo moeilijk is het om de list en de streken der menschen zelfs op hemelhooge bergen te ontgaan.

De reusachtige veelhoevige dieren of dikhuiden der oude wereld, olifant, rhinoceros, rivierpaard, komen in de keerringstreken van Amerika niet voor; daar vindt men als tegenwoordiger dezer familie den tapir. Hij heeft in voorkomen meer van een paard of ezel dan van een varken, waarmede men hem gewoonlijk vergelijkt, maar er is toch ook een aanmerkelijk onderscheid met deze eenhoevige dieren, door den geheel anderen vorm der voeten, het korte schaars behaarde staartje, het bijna naakte vel zonder manen, den als een kiel naar voren te zamengedrukten kop en vooral door den verlengden neus, die zich als een snuit over de onderlip buigt. Aan het uiteinde bevinden zich de neusgaten, maar het is er verre af,

dat hij ook maar in het minst de diensten doet van den snuit van den olifant, want bij het drinken heft de tapir den op zijn hoogst vijf Ned. duim langen slurp in de hoogte, om hem niet nat te maken, en vat het voedsel onmiddelijk met de tanden.

De Amerikaansche tapir wordt in alle woudstreken van de Plata-rivier tot Nicaragua en van de Andes tot den Atlantischen Oceaan gevonden. In de weeke moerassen of in schaduwwijk vochtig kreupelhout rust hij gedurende de hitte des daags; als het des avonds frisch en koel wordt, gaat hij naar de slijkstroomen, waar hij zijne makkers vindt, wentelt zich in het slik, loopt met hen door het woud, trekt de zachte takjes van de boomen of doet zich aan het hooge gras te goed; soms trekt zulk een troep uit het woud naar de bouwvelden, een breed spoor achterlatende, en meer bedervend nog door wat ze vertreden dan door hunne vraatzucht. Op deze nachtelijke togten worden ze dikwerf door den jaguar aangegrepen. Digt opeengedrongen banen zij zich dan een weg door de boomen en struiken, die hunne vlugt belemmeren, waarbij de met eene dikke huid voorziene kielvormige kop goede diensten doet. Door het geruisch verschrikt, paren, uit de toppen der boomen, apen en bijeen nestelende vogelsoorten hun geschreeuw bij het kraken der stammen, het grommen der tapirs en het brullen van de vervolgende jaguars, en zoo komt langzamerhand eene geheele boschstreek in oproer.

Eene kleinere tapirsoort met langere haren (F. Pinchaque of villosus), die de Andes in Peru en Columbia bewoont, is zeer schadelijk voor de cocavelden, want hij houdt veel van de welsmakende bladeren van het lage boompje, en zoo verwoest hij soms in eenen nacht een door jaren langen arbeid aangelegd cocaveld. De mensch mag bouwen en planten, waar hij wil, overal vindt hij vijanden en zorgen, overal moet hij zorgvuldig waken, om in het bezit te blijven van wat hij door zijne vlijt verkreeg.